

Asia: VN/25733/2021

Luonnos Suomen digitaaliseksi kompassiksi

1. Kompassin tarkoitus

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Vanhusasiavaltuutettu on uusi, itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden oikeuksien toteutumista. Osa tätä tehtävää on seurata lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin. Arviomme Digikompassia iäkkäiden ihmisten näkökulmasta.

Digitalisaation avulla pystytään merkittävästi edistämään ikääntyvien ihmisten yhdenvertaisuutta esimerkiksi tuottamalla asuinpaikasta riippumattomia palveluita. Kuten Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa kertomuksessaan eduskunnalle 2022 yhteiskunnan toimintojen digitalisoituminen kuitenkin luo myös haasteita yhdenvertaisuuden ja palveluiden saavutettavuuden toteutumiselle.

Digitaalisesta yhteiskunnasta syrjäytyminen koskettaa merkittävää osaa ikääntyviä kansalaisia. Esimerkiksi vain vajaa kolmannes 75-89 -vuotiaista käytti internettiä päivittäin tai lähes päivittäin vuonna 2019. Nuoremista, 65-74 -vuotiaista, käyttäjiä oli kaksi kolmasosaa. Suuri enemmistö yli 75-vuotiaita on edelleen internetin ja sähköisten sosiaali- ja terveyspalveluiden ulottumattomissa, vaikka kahden viimeisen vuoden aikana niiden käyttö onkin lisääntynyt. Lähde: Rasi Päivi & Taipale Sakari (2020) Tuki, ohjaus ja koulutus. Ikääntyvät digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. Gerontologia 34(4) <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601/57591>

Luonnoksessa Suomen digikompassiksi viitataan DESI-vertailuun ja todetaan, että 76 prosentilla suomalaisista (16-74-vuotiaista) on digitaaliset perustaidot. Digikompassissa tulisi huomioida selvästi nykyistä paremmin digitaitojen ja niiden vahvistamisen mahdollisuudet myös yli 74-vuotiaiden suomalaisten osalta. Suomessa on noin 1,3 miljoona 65 vuotta täyttänyttä henkilöä. Yli 75-vuotiaita on noin 607.000 ja 85 vuotta täyttäneitäkin noin 162.000 (Tilastokeskus).

Digitalisoituvassa yhteiskunnassa toimiminen edellyttää digiosaamista ja medialukutaitoa, joka on ikääntyneillä usein puutteellinen tai sitä ei ole lainkaan. Sähköiset palvelut eivät ole kaikkien kansalaisten saavutettavissa johtuen esimerkiksi henkilön omaan toimintakykyyn, taloudellisiin tekijöihin tai laitteisiin ja yhteyksiin liittyvistä tekijöistä.

<https://www.kkv.fi/uploads/sites/2/2021/11/2016-kkv-selvityksia-6-2016-sahkoisten-palvelujen-kayttamattomyys.pdf>

Digitalisaation haasteisiin liittyvät vanhusasiavaltuutetulle tulleet yhteydenotot ovat koskeneet esimerkiksi ikääntyneen henkilön mahdollisuuksia käyttää pankkipalveluita ja terveystietoihin pääsemistä, ja moni yhteydenotto on liittynyt vahvan sähköisen tunnistautumisen ongelmiin. Samoin vaikeuksia on ollut verotoimiston ja poliisin kanssa sähköisessä asiointissa sekä silloin kun henkilö ei ole osannut tai voinut käyttää digipalveluita. Koronapandemia on korostanut digitalisaation kielteisiä vaikutuksia, kun moni ihminen on jäänyt käytännössä palveluiden ulkopuolelle.

Luonnoksessa digikompassiksi todetaan, että yhteiskunnan digitalisoituessa myös osallisuus digitaaliseen yhteiskuntaan on varmistettava kaikkien osalta. Tämä on erittäin tärkeää myös ikääntyneen väestön yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta. Tällöin tulee kiinnittää erityistä huomiota digiopimisen mahdollisuuksiin myös hyvin vanhalla iällä sekä palveluiden saavutettavuuteen ja esteettömyyteen. Myös eri järjestelmien helppokäyttöisyyteen on panostettava, jotta jokaisella on mahdollisuus yhdenvertaisesti osallistua ja asioida vaikeudetta sekä tietoturvallisesti.

On arvokasta, että järjestöt, kunnat ja vapaaehtoiset ovat tarttuneet toimeen ikäihmisten digiosaamisen parantamiseksi, ja kouluttavat ja tukevat sähköisten välineiden ja palveluiden käytössä. Iäkkäiden määrän historiallisen suurta määrää ja osuutta tulisi tarkastella myönteisestä näkökulmasta. Esimerkiksi digitaalinen syrjäytyminen olisi paljon yleisempää ilman iäkkäiden vertaisohjaajien mittavaa panosta vertaiskouluttajina.

Digitaidot vahvistavat mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa, ja tukea digitaalisten taitojen oppimiseen ja ylläpitämiseen tulisikin taata kaikille sitä tarvitseville. Näkemyksemme on, että digitaalisten taitojen tuleminen välttämättömiksi kansalaistaidoiksi vaatii sitä, että julkinen sektori ottaa digituen tuen tarjoamisesta nykyistä suuremman vastuun. Kuntien tulisi varmistaa, että digitukea on kaikkien sitä tarvitsevien kuntalaisten saatavilla iästä riippumatta.

Puolesta asiointiin digitaalisissa palveluissa liittyy monia eettisiä kysymyksiä. On varmistettava, että puolesta asiointin mahdollisuuden avaamista ei käytetä ratkaisuna vaikeakäyttöisyyden ongelmiin palveluissa. Lisäksi on monia arkaluontoisia tietoja kuten talous- tai terveysasiat, joiden osalta puolesta asiointi myös altistaa väärinkäytöksille ja arkaluontoisen tiedon leviämislle. Ilman auttavia omaisia tai läheisiä on merkittävä määrä iäkkäistä ja heidän digitaalinen syrjäytymisriskinsä voi olla erittäin korkea. Heidän vaikeutensa toimia digitalisoituneessa yhteiskunnassa vaativat usein sosiaalityön apua ja sitä kautta kuormittavat julkisia palveluja.

Luonnoksen sivulla 18 todetaan hyvien digitaalisten taitojen olevan edellytys yhdenvertaiselle osallisuudelle digitalisoituvassa yhteiskunnassa. Osallistuminen, osallisuus ja mahdollisuus asiointiin myös muuten kuin sähköisesti tulee kuitenkin aina taata myös niille henkilöille, joilla ei sähköiseen asiointiin ole mahdollisuutta tai osaamista. Digikompassin yhdeksi tavoitteeksi tulisikin asettaa se, että digipalveluita käyttämättömien kansalaisten yhdenvertaiset oikeudet turvataan kansallisella tasolla. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että henkilö voi ilmoittaa yhteen paikkaan, että hän ei käytä digipalveluita ja tieto menisi tästä kaikille palvelujen tarvitsijoille. Tämä ehkäisisi digisyrjäytymistä.

2. Haasteet ja mahdollisuudet

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

3. Tavoitteet

Lausuntonne osaamisen osa-alueen osalta

-

Lausuntonne infrastruktuurit-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne yritykset-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne julkisten palveluiden osa-alueen osalta

-

4. Avaintulokset

Lausuntonne osaamisen osa-alueen osalta

-

Lausuntonne infrastruktuurit-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne yritykset-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne julkisten palveluiden osa-alueen osalta

-

5. Mittarit

Lausuntonne osaamisen osa-alueen osalta

-

Lausuntonne infrastruktuurit-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne yritykset-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne julkisten palveluiden osa-alueen osalta

-

6. Tuloksellisuuden seuranta ja yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

7. Muut huomiot digikompassiluonnoksesta

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Topo Päivi
Vanhusasiavaltuutettu